

سومین همایش ملی
بانوکمپوزیتها
بزرگداشت حضرت خدیجه

۳۰ دی ماه ۱۴۰۰ ، استان یزد

ISCI
Islamic World Science Citation Center

CIVILICA

SID

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
انجمن علمی مدیریت کتاب
انجمن علمی کتابخانه‌های اسلامی
انجمن علمی کتابخانه‌های تخصصی
انجمن علمی کتابخانه‌های دیجیتال
انجمن علمی کتابخانه‌های تخصصی
انجمن علمی کتابخانه‌های تخصصی
انجمن علمی کتابخانه‌های تخصصی
انجمن علمی کتابخانه‌های تخصصی

نقش کمک‌های مالی در ترویج دین اسلام با محوریت حضرت خدیجه (سلام الله علیها)

سمیه سپهری^۱سیدمحمد حسینی^۲زینب طایفی^۳

چکیده

در هنگامه بررسی فعالیت‌های فرهنگی درمی‌یابیم که برخی عوامل، تأثیر مهمی در آن فعالیت‌ها دارند. در بین این عوامل، امور مالی تأثیر شگرف و بی‌بدیلی را دارد؛ به نحوی که تبیین، حفظ و نشر فعالیت‌ها، وابسته به این امر است. به همین جهت مراکز و صاحبان فرقه‌ها و نحله‌ها به این امر توجه خاص داشته و برای رسیدن به اهداف خود از آن بهره‌های بی‌شائبه برده‌اند. با توجه به شرایط پیامبر (صلی الله علیه و آله) همچون تنهایی، وجود دشمنان متمول بسیار، ایمان ضعیف مردم، کمک‌های مالی نقش دوچندانی نسبت به شرایط دیگر داشته است. پژوهش حاضر به روش توصیفی تحلیلی به این مهم پرداخته است و تأثیر کمک‌های مالی در ترویج دین اسلام را که در صدر اسلام توسط ثروت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) صورت گرفته، بررسی کرده است از جمله: معرفی، جذب، حفظ و تبلیغ دین.

واژگان کلیدی: حضرت خدیجه، ترویج دین، کمک مالی.

۱. فارغ التحصیل سطح سه، مؤسسه آموزش عالی امام حسین (علیه السلام)، s.sepehri1362@gmail.com

۲. فارغ التحصیل سطح سه حوزه علمیه.

۳. فارغ التحصیل سطح سه، مؤسسه آموزش عالی امام حسین (علیه السلام).

مقدمه

ترویج دین نقش مهمی در احیا و حفظ دین دارد دین اسلام که دین حق و جاودانه است باید به بهترین شکل گسترش یابد و این کار نیاز به پشتوانه مالی زیادی دارد این در حالی است که دشمنان اسلام بیشترین هزینه را صرف براندازی اسلام و مملکت اسلامی می کنند؛ با این وجود نیاز به تلاش برای ترویج اسلام راستین بیشتر حس می شود.

در زمان صدر اسلام پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مردمی برانگیخته شد که از نظر فرهنگ، باور و عقیده معروف به عرب جاهلیت بودند زیرا آنها افرادی بودند که دختران خود را زنده به گور می کردند اهل خون و خونریزی بودند غذای آنها از نجاسات بود حال پیامبر (صلی الله علیه و آله) در این اوضاع باید فرهنگ و باوری متفاوت را در این جامعه ایجاد می کرد که این کار نیاز به حمایت و کمک مالی از طرف افرادی دلسوز و باایمان داشت که حضرت خدیجه (سلام الله علیها) بزرگترین پشتوانه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از لحاظ مالی و روحی بود.

کمکهای مالی حضرت خدیجه (سلام الله علیها) باعث حفظ و گسترش اسلام شد. به طوری که پیامبر فرمود: ما نفعنی مال قط مثل ما نفعنی مال خدیجه؛ (صدوق ۱۴۱۷ ق، ص ۴۶۸) هرگز هیچ ثروتی همانند ثروت خدیجه، به من سود نبخشید. در واقع در صدر اسلام مشرکان و منافقان متوجه تأثیر مهم ثروت در گسترش اسلام شدند و به همین دلیل فدک را که هدیه رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به دختر گرامیش بود غصب کردند.

در این مقاله ابتدا نقش کمکهای مالی در معرفی، جذب، حفظ جان و دین و تبلیغ دین در زمان حال و سپس در مرحله بعد با نگاه تطبیقی به صدر اسلام، به این مهم پرداخته می شود.

کتابها و مقالات زیادی در رابطه به حضرت خدیجه (سلام الله علیها) نوشته شده است که به صورت ضمنی، بعضی مصارف ثروت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) را بیان کرده است از جمله: کتاب «دانشنامه حضرت خدیجه (سلام الله علیها)» کاری از مرکز تحقیقات رایانه‌ای، سال ۱۳۹۲ که تا حدودی نقش ثروت را در پیشبرد اسلام بیان کرده، و کتاب «خصائص ام المؤمنین خدیجه الکبری» از حسین تهرانی در سال ۱۳۹۳ است که تا حدودی مصارف ثروت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) را بیان کرده است ولی با این رویکرد و به صورت مستقل کتاب یا مقاله‌ای یافت نشد.

ثروت و امور مالی در جامعه کنونی از مؤلفه‌های اصلی بوده که از آن در پیشبرد امور جامعه استفاده می‌شود. ترویج دین هم یکی از امور مهم در مملکت اسلامی هست که باید مورد توجه قرار بگیرد؛ در این راستا بعنوان نمونه، چند نمونه از مصادیقی که در ترویج دین مهم است و نیاز به کمک مالی دارد بیان می‌شود:

۱- معرفی دین

امروز وظیفه داریم که اسلام واقعی را به دنیا معرفی کنیم اجرای هر طرح و برنامه‌ای اگر پشتوانه مالی، داشته باشد، همراه با تنوع و جذابیت است و موجب جذب بیشتر افراد به دین می‌شود. در معرفی دین، از ابزارها و روش‌های مختلفی می‌شود استفاده کرد:

۱-۱. ارسال نامه

رهبر معظم انقلاب اخیراً نامه‌ای خطاب به جوانان کشورهای غربی منتشر کردند و اسلام واقعی را معرفی کردند. این پیام در شبکه‌های مجازی منتشر یافت و شبکه‌های مجازی در عین پیشرفته بودن و سهولت کار، ولی هزینه بالایی را برای کشور دربردارد.

در صدر اسلام هم با توجه به اینکه مأموریت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) جهانی بود برای معرفی دین اسلام نامه‌هایی به پادشاهان کشورهای مختلف نوشتند و ۶ سفیر مأمور رساندن نامه‌های پیامبر به ۶ منطقه مختلف شدند از جمله؛ نامه به خسرو پرویز (پادشاه ایران)، نامه به قیصر روم، نامه به پادشاه یمن... (مجلسی، ج ۲۰، ص ۳۳۷ تا ۳۸۲) اعزام این سفیران به کشورهای مختلف هزینه‌هایی در برداشت که با ثروت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) انجام شد. اثبات این مدعا با توجه به این روایت است:

حضرت خدیجه (سلام الله علیها) چند روز پس از ازدواج با رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) تمام اموالش را به رسول خدا بخشید تا آن حضرت هر طور که مصلحت می‌داند آن را هزینه نماید.

علامه مجلسی رحمه الله روایت می‌کند:

خدیجه (سلام الله علیها) چند روز بعد از ازدواج نزد عمویش ورقه بن نوفل رفت و گفت اموال را بگیر و برو خدمت رسول اکرم و به آن حضرت بگو این اموال خدیجه است که به تو هدیه کرده است تا به هرگونه که بخواهی در آنها تصرف کنی و هر چه غلام و کنیز و ثروت و ملک دارم را نیز به او ببخش. ورقه بن نوفل نیز کنار کعبه آمد و بین زمزم و مقام ابراهیم ایستاد و با صدای بلند گفت:

ای مردم عرب! خدیجه شما را شاهد می‌گیرد بر این که او خود و همه ی ثروت خود از غلامان، کنیزان، املاک، دام ها، مهریه و هدایایش را به محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) بخشیده است و همه آن هدایا را محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) پذیرفته است.

رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) نیز اموال خدیجه را در راه نشر اسلام و حفظ مسلمانان بکار گرفت و هیچگاه با آن تجارتی نمود. (علامه مجلسی، ۱۴۰۳ق، ص ۶۱، ۶۲)

۱-۲. اعزام مبلغ

یکی از روشهای مهم، جهت معرفی و تبلیغ دین، اعزام مبلغین به کشورها و نواحی مختلف است. که در حال حاضر طرح هجرت ویژه مبلغین در کشور، اجرا می‌شود. هر چه پشتوانه مالی بهتری، وجود داشته باشد مبلغین با دغدغه مالی کمتری به معرفی و تبلیغ دین، می‌پردازند و از جهت دیگر تمرکز بیشتری بر اجرای هر چه بهتر امور تبلیغی دارند.

در صدر اسلام مسلمانان، برای معرفی و تبلیغ دین، به شهرها و قبایل مختلف، سفر یا هجرت می‌کردند که هزینه هجرت را از دارایی خدیجه (سلام الله علیها) تأمین می‌کردند. از جمله پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برای دعوت به دین اسلام، به سوی ثقیف و قبیله بنی عامر رفت. همچنین هجرت مسلمانان به حبشه نیز علاوه بر نجات مسلمانان از دست مشرکان، جنبه تبلیغ و معرفی دین هم داشت و هزینه سفر آنان از اموال ام‌المؤمنین حضرت خدیجه (سلام الله علیها) بود؛

برخی از آنان با خانواده و برخی تنها هجرت کردند. هیکل معتقد است دستور پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اصحابش برای هجرت به حبشه فقط برای فرار از ظلم قریشیان نبود بلکه این هجرت جنبه سیاسی داشت و برای تبلیغ دین اسلام بود. این نظر محکم تر است، زیرا این تدبیر پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای هدف بزرگی بود و به همین دلیل هجرت او به حبشه متفاوت از جاهای دیگر بود. (قرشی، ۱۳۹۵، ص ۹۵)

همچنین مبلغان ورزیده که حافظ قرآن و احکام و سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند، حاضر بودند به قیمت جان خود، عقاید اسلامی را با روشن ترین بیان، و واضح ترین اسلوب به گوش مردم دوردست برسانند. (سبحانی، ۱۳۷۳، ص ۳۰۷)

از جمله: «مصعب بن عمیر» را به عنوان معلم قرآن و مبلغ اسلام، به مدینه اعزام نمود؛ (همان، ص ۱۳) «ابوذر غفاری» را به میان قوم خود، غفار فرستاد. (همان، ص ۱۲۲)

اموال حضرت خدیجه (سلام الله علیها) به قدری زیاد بود که ظاهراً تا هجرت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به مدینه، توسط آن حضرت صرف تقویت اسلام شد. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در واپسین روزهای خود در مکه، به حضرت علی (علیه السلام) دستور داد به کمک اموال باقی مانده خدیجه (سلام الله علیها) برای هجرت خود و فواطم (فاطمه بنت اسد، فاطمه بنت محمد و فاطمه بنت زبیر بن عبدالمطلب) و کسانی از بنی هاشم که همراه او هجرت کنند، چند عدد شتر بخرد ابو عبیده گوید: به عبدالله بن ابی رافع، گفتند آیا رسول خدا (صلی الله علیه و آله) چیزی داشت که این گونه خرج کند؟ گفت: من از پدرم درباره همین موضوع پرسیدم. گفت: مگر از ثروت خدیجه (س) خبر نداری؟ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: هیچ مالی به اندازه ثروت خدیجه (سلام الله علیها) مرا نفع نداد ... هزینه آنان را که می خواستند هجرت کنند، می پرداخت. (مجلسی، ۱۴۰۰ق، ج ۱۹، ص ۶۳) بدین ترتیب، ثروت خدیجه (سلام الله علیها) در راه گسترش اسلام نقش موثری را ایفا کرد.

۳-۱. دعوت از افراد برای معرفی دین

یکی دیگر از روش های ترویج دین که نیاز به صرف هزینه دارد دعوت از افراد با ادیان مختلف است تا دین به آنها عرضه و معرفی شود. در حال حاضر در مملکت اسلامی هم از این روش مؤثر، می توان استفاده کرد. آقای تیجانی در کتاب «آنگاه هدایت شدم» علت تغییر مذهب خود را به تشیع، دعوت فردی به نام منعم به عراق می داند که در آنجا با علما و عقاید حقه شیعه آشنا شده و تحت تأثیر رفتار علمای شیعه قرار می گیرد و متحول می شود و بعد با مطالعه کتابهای شیعیان، شیعه می شود. منعم متکفل و عهده دار تمام هزینه سفر آقای تیجانی به عراق می شود. (تیجانی، ۱۳۹۹، ص ۴۴-۴۷) ایشان فرد صاحب نفوذی بودند و بعد از شیعه شدن کتابهای زیادی در معرفی عقاید شیعه نوشتند و زمینه شیعه شدن افراد زیادی را فراهم کردند.

در ابتدای بعثت نیز پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بعد از سه سال دعوت مخفیانه به دین اسلام، از جانب خداوند مأموریت یافت تا خویشاوندان را به دین اسلام دعوت کند و برای این منظور غذایی آماده کردند که با ثروت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) فراهم شد.

در آستانه گسترده تر شدن دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آیه زیر خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شد: و أنذر عشیرتک الأقربین و اخفض جناحک لمن اتبعک من المؤمنین (شعرا، ۲۱۴ و ۲۱۵). پیامبر (صلی الله علیه و آله) اقریبی خویش را به منزل خود دعوت کرد و فرمود غذایی آماده کردند و پس از صرف غذا در جمع میهمانان که حدوداً چهل نفر بودند چنین گفت: ای فرزندان عبدالمطلب قسم به خدا من در میان عربها جوانی را نمی شناسم که برای قومش چیزی بهتر از آنچه من برای شما آورده ام آورده باشد که خیر دنیا

و آخرت شما در آن باشد و خداوند به من دستور داده است که شما را به سوی آن بخوانم... (حربی، ۱۴۰۶ق، ص ۱۹۱)

۲- جذب به دین

در جامعه اسلامی یکی از اموری که در جذب افراد به دین مؤثر است وجود مساجد و حسینیه‌های فعال با روحانیون مردمی و دلسوز است. اگر در مساجد و حسینیه‌ها صندوق خیریه، صندوق کمک به آزادی زندانیان مقروض باشد یا اهدای بسته‌های معیشتی به نیازمندان در آنجا انجام شود؛ به گونه‌ای که نیازمندان و مقروضان بدانند در مساجد مشکلشان حل می‌شود یا اینکه مساجد محلی برای استراحت مسافران باشد. در اینصورت با حضور در این اماکن مقدس زمینه جذب دین برای آنها فراهم می‌شود. البته انجام این امور در صورتی امکان‌پذیر است که پشتوانه مالی برای این اماکن مقدسه وجود داشته باشد.

در صدر اسلام پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از اموال حضرت خدیجه (سلام الله علیها) بردگان تحت شکنجه را خریداری می‌نمود و بدهکاران را از قید بدهکاری آزاد می‌کرد به بینوایان و تهی‌دستان کمک می‌کرد و مسلمانانی را که از مکه به مدینه هجرت می‌کردند و مشرکان اموال آنها را مصادره می‌نمودند با مال حضرت خدیجه (سلام الله علیها) بی‌نیاز می‌نمود تا خود را به مدینه برسانند. (هاشمی نژاد، ۱۳۹۵، ص ۱۱۸-۱۲۱)

به طور کلی با بررسی روایات می‌توان گفت که اموال حضرت خدیجه (سلام الله علیها) به مصارف هشتگانه زکات رسیده که عبارت است از: فقیران، تهی‌دستان، کارکنان جمع آوری زکات، جلب محبت مخالفان، آزادی بردگان، ادای دین و قرض بدهکاران، تقویت آیین خدا، که همه این موارد حکایت از حمایت از مسلمین دارد، پس بی‌ربط نیست که اگر حضرت خدیجه را یکی از ارکان اسلام بشماریم، چرا که در میان این مصارف از همه مهمتر جلب محبت و جذب دلهای کافران می‌باشد که از آن به «الْمَوْلَفَةُ قُلُوبُهُمْ» (توبه، ۶۰) تعبیر می‌شود و البته نه به این معنا که به کافران پول و رشوه داده شد که اسلام بیاورند، بلکه به این معنا که با از بین بردن مشکلات مالی آنها، دل آنها را نرم و توجه آنها را به زیبایی‌های دین اسلام و آیین نوع دوستی و برادری آن جلب نمودند. (تهرانی، ۱۳۹۳، ص ۵۱۶)

۳- حفظ دین و جان

فقر اقتصادی از عواملی است که در ایمان و اراده افراد تأثیر منفی دارد، طبق آیه ۱۵۵ سوره بقره: «وَلَتَبْلُؤُنَّكُمْ مِّنْ بَشِيءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِيرِ الصَّابِرِينَ» (وقطعاً شما را با چیزی از ترس، گرسنگی، زیان مالی و جانی و کمبود محصولات، آزمایش می‌کنیم و صابران (در این حوادث و بلاها را)

بشارت بده). (قرائتی، ۱۳۸۳، ذیل آیه) خداوند مومنین را با فقر اقتصادی امتحان می کند و طبیعتاً ممکن است گروهی ایمان خود را از دست بدهند.

باتوجه به آنچه بیان شد داشتن پشتوانه مالی در حفظ دین افراد جامعه، در برابر تحریمها و سختیها مؤثر است. دشمن اسلام و استکبار جهانی متوجه اهمیت نقش ثروت در پیشرفت دین شد. لذا کشور جمهوری اسلامی ایران را در تحریم قرار داد؛ بنابراین در این شرایط اگر کشور از لحاظ مالی تأمین باشد و بتواند به افراد ضعیف جامعه که از لحاظ اقتصادی وضعیت مناسبی ندارند کمک کند موجب می شود ایمان افراد حفظ شود؛ چراکه ممکن است بعضی از افراد به دلیل فقر، از دین منحرف شوند یا حتی با دشمنان هم دست شوند. البته بدیهی است افرادی که دارای ایمان قوی هستند در سخت ترین شرایط اقتصادی هم ایمانشان را حفظ می کنند.

در صدر اسلام نیز مشرکان که متوجه اهمیت کمکهای مالی در ترویج اسلام شدند. مسلمانان را در شعب ایطالب محاصره کردند. در ماجرای محاصره اقتصادی قریش که مدت سه یا چهار سال به طول انجامید همه ی اموال حضرت ابوطالب و حضرت خدیجه (سلام الله علیها) صرف حمایت از محاصره شدگان و رسول الله شد. (و کرامت خدیجه لها مال کثیر فانفقته علی رسول الله فی الشعب) (سبحانی، ۱۳۸۵، ج ۱، ص ۳۴۵) و این محاصره در شعب ابی طالب خطر عظیمی بود که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در رسالت خود با آن مواجه شده بود. شدت محاصره به حدی رسیده بود که همه راههای منتهی به شعب سخت تحت کنترل جلادان قریش بود و اگر در ماههای حرام که موسم حج و عمره بود و آزادی تردد وجود داشت با ثروت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) مواد مصرفی را به چندین برابر قیمت واقعی اش خریداری نمی نمودند و به آنان نمی رسانیدند همه محاصره شدگان و حتی خود رسول الله (صلی الله علیه و آله) جان خود را بر اثر گرسنگی شدید از دست می دادند بنابراین حمایت اقتصادی حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در واقع کلید مقاومت و شکستن این محاصره بود. (هاشمی نژاد، ۱۳۹۵، ص ۱۲۲) البته آنچه مهم است صبر عظیم و ایمان قوی مسلمانان صدر اسلام را نشان می دهد که در این گرفتاری سخت توانستند تحمل کنند چه بسا افرادی که ایمان قوی نداشتند و تحت شکنجه و گرسنگی به کفر خود بازمی گشتند. همچنین پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) با آزادی بردگان که تحت ستم اربابان مشرک بودند و ادای دین و قرض بدهکاران مسلمانان باعث حفظ دین آنها می شد.

۴- نشر و تبلیغ دین

یکی دیگر از مواردی که نیاز به صرف هزینه دارد نشر و تبلیغ دین است این امر بسیار مهم است؛ زیرا بسیار تبلیغات ضد دین از سوی دشمنان اسلام و ایران صورت می‌گیرد و عرفان‌های نوظهور و مدعیان دروغین مهدویت، اعتقادات مردم را دستخوش تحریف قرار می‌دهند؛ بنابراین از چند جهت نیاز به صرف هزینه است:

- پرداخت حق الزحمه مبلغان دین؛
- مکان‌های مناسب با امکانات خوب برای تبلیغ دین؛
- استفاده از وسایل ارتباط جمعی و ابزار پیشرفته تبلیغی.

مساجد باید محل آموزش و مباحثات علمی باشد؛ همچنین اگر در محله‌ها، مساجد، حسینیه‌ها یا فرهنگسراها، همراه با مبلغین به‌روز و فعال باشد که محل اجتماع مردم بخصوص جوانان باشند باعث تبلیغ دین و جذب افراد بیشتر به دین می‌شود. چون مردم قداست خاصی برای منبر قائل هستند و اثرگذاری بیشتر آن، زمانی است که در ایام خاص، مثل ماه محرم، صفر، رمضان و ایام فاطمیه باشد.

در صدر اسلام پیامبر گرامی (صلی الله علیه و آله) با اعزام گروه تبلیغی، به میان قبایل و مراکز جمعیت، قلوب قبایل بی‌طرف را به سوی معارف اسلام جلب می‌نمود.

یکی از کارهای مهم پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بعد از هجرت به مدینه، ساخت مسجد بود که علاوه بر مرکز پرستش، کارهای آموزشی و پرورشی، سیاسی و قضایی در آن انجام می‌گرفت؛ همچنین پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) خطابه‌های آتشین خود را برای اعزام به جهاد و مبارزه با کفر و شرک، در آنجا ایراد می‌فرمود. (سبحانی، ۱۳۷۳، ص ۲۰۹) بسیاری از امور تبلیغی که بیان شد با ثروت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) انجام می‌شد.

اقدامات دشمن برای مقابله با کمک‌های مالی در ترویج دین

تحریم اقتصادی

یکی از روش‌های دشمنان در تقابل با امت اسلامی، محاصره و ایجاد انواع محدودیت‌ها از جمله محدودیت‌های اقتصادی در راستای به زانو در آمدن امت و عقب‌نشینی از مواضع حق طلبانه و ستم ستیزانه آنان است که در عصر حاضر هم این منوال ادامه دارد.

در صدر اسلام مشرکان هر نقشه‌ای که برای جلوگیری از گسترش اسلام کشیدند، بی نتیجه ماند، و هر روز شاهد پیشرفت سریع و عجیب اسلام بودند، آنها برای یک تصمیم قاطع و شدید برای براندازی اسلام مجلسی تشکیل دادند در آن مجلس پس از گفتگوی بسیار، رأی گرفتند که محمد (صلی الله علیه و آله) و مدافعان او را در محاصره سخت اقتصادی قرار دهند.

بیشتر خانه‌های بنی هاشم در شعب (دره کنار کوه ابوقبیس) بود که آن را شعب بنی هاشم و شعب ابیطالب می‌گفتند. در آن مجلس، مشرکان باهم پیمان بستند و مسلمانان و پیامبر را تحریم اقتصادی و اجتماعی کردند. (مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه، ۱۳۹۳، ص ۱۲۳)

تحریم اقتصادی مسلمانان شامل :

هرگونه خرید و فروش با هواداران محمد (ص) تحریم می‌شود.

هر کس به شهر مکه وارد می‌شد، حق نداشت با بنی هاشم معامله کند و اگر کسی چنین کاری انجام می‌داد اموالش را مصادره می‌کردند.

در بخشهای قبل در رابطه با سختی مسلمانان در شعب ابیطالب تا حدودی توضیح داده شد و اینکه عامل مهم نجات و زنده ماندن مسلمانان در آن شرایط سخت ثروت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) بود.

غصب فدک

آن چه به روشنی از روایات برمی آید این است که رسول خدا صلی الله علیه و آله فدک را در حالی به فاطمه علیها السلام بخشیده که ملک شخصی خودش بوده است؛ زیرا فدک زمینی نبوده که با تازاندن اسب و شتر و با جنگ و نبرد به دست آمده باشد. (حسینی میلانی، ۱۳۸۶، ص ۲۸) عوامل متعددی در غصب فدک دخیل است که بیان همه آنها در این مقال نمی‌گنجد و عاملی که مرتبط با بحث پژوهش هست بیان می‌شود:

مسأله غصب فدک از نظر بعد اقتصادی نیز بسیار مهم بود و روی بعد سیاسی آن اثر می گذاشت؛ چرا که علی (علیه السلام) و خاندان او اگر در مضیقه شدید اقتصادی قرار می گرفتند توان سیاسی آنها به همان نسبت تحلیل می‌رفت و به تعبیر دیگر وجود فدک در دست آنان امکاناتی در اختیارشان قرار می داد که می توانست پشتوانه مسأله ولایت باشد، همان گونه که اموال خدیجه (علیها السلام) پشتوانه ای برای پیشرفت اسلام در آغاز نبوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بود. (پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت الله مکارم شیرازی)

نتیجه گیری

کمک‌های مالی در ترویج دین اسلام نقش مهمی دارد؛ حضرت خدیجه (سلام الله علیها) با ایثار مال خویش برای پیشرفت اسلام در روزهایی که اسلام و مسلمین نیاز شدید به بودجه داشتند، بزرگترین حق را بر همه مسلمانان جهان تا روز قیامت دارد. دشمنان اسلام و منافقان در صدر اسلام که متوجه نقش مهم ثروت در معرفی، حفظ، جذب و تبلیغ دین شدند فدک را که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به حضرت زهرا (سلام الله علیها) بخشیده بودند غصب کردند تا بعد از رحلت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) مانع نشر و تبلیغ دین توسط اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشند. همچنین در عصر حاضر، کمک‌های مالی، در ترویج دین نقش مهمی دارد که اگر موارد مورد نیاز در هر بخش، بصورت سازماندهی شده، به خیرین و مسئولین مربوطه ارائه شود که در هر زمینه‌ای، کدام مورد برای ترویج دین اثرگذارتر است؛ بسیار مفید خواهد بود.

منابع

• قرآن کریم.

۱. تهرانی، حسین، (۱۳۹۳)، *خصائص ام المؤمنین خدیجه الکبری (سلام الله علیها)*، قم: طوبای محبت.
۲. تیجانی تونسلی، محمد، (۱۳۹۹)، *آنگاه هدایت شدم*، ترجمه: سید محمد جواد مهری، قم: بنیاد معارف اسلامی.
۳. جلال زاده میبیدی، سید محمد حسین، (۱۳۹۵)، *خدیجه ام المؤمنین از ولادت تا شهادت*، قم: انتشارات مشهور.
۴. الحربی، علی بن جابر، (۱۴۰۶ق)، *منهج الدعوه النبویه فی المرحله المکیه*. القاها: الزهراء للاعلام العربی.
۵. حسینی میلانی، علی، (۱۳۸۶)، *فدک در فرازونشیب*، قم: الحقایق.
۶. سبحانی، جعفر، (۱۳۷۳)، *فرازهایی از تاریخ پیامبر اسلام*، تهران: مشعر.
۷. _____، (۱۳۸۵)، *فروغ ابدیت*، قم: بوستان کتاب.
۸. صدوق، محمد بن علی، (۱۴۱۷ق)، *امالی*، قم: مؤسسه البعثه.
۹. علامه مجلسی، (۱۴۰۳ق)، *بحار الانوار*، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی.
۱۰. قرائتی، محسن، (۱۳۸۳)، *تفسیر نور*، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.

۱۱. قرشی، باقر شریف، (۱۳۹۵)، *ام المؤمنین حضرت خدیجه (سلام الله علیها)*، ترجمه: سید محمد صالحی، قم: دارالتهدیب.

۱۲. مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه، (۱۳۹۳)، *دانشنامه حضرت خدیجه (سلام الله علیها)*.

۱۳. هاشمی‌نژاد، اکرم‌سادات، (۱۳۹۵)، *حضرت خدیجه کبری ام‌المؤمنین سرور زنان جهان*، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.

۱۴. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله مکارم شیرازی، ۲۱ دی ۱۴۰۰.